

USAHA MALAYSIA DALAM MENYANTUNI GOLONGAN AUTISME MELALUI PELANCONGAN KELUARGA

(Malaysia's Efforts in Accommodating People with Autism through Family Tourism)

Fauzunnasirah Fazil, Er Ah Choy*, Susheel Joginder Singh & Noordeyana Tambi

ABSTRAK

Keluarga merupakan antara kumpulan pasaran terbesar dan terpenting dalam industri pelancongan. Banyak destinasi pelancongan di pelbagai negara mensasarkan kumpulan ini dalam aktiviti promosi produk pelancongan mereka kerana peratusan pasaran pelancongan riadah di seluruh dunia didominasi oleh kumpulan pelancong berkeluarga iaitu sebanyak 30%. Namun, tidak semua keluarga mempunyai latar belakang dan keperluan produk atau perkhidmatan pelancongan yang sama. Kumpulan keluarga dengan anak berkeperluan khas memerlukan perkhidmatan sokongan yang sedikit berbeza berbanding kumpulan keluarga dengan anak tipikal. Kumpulan keluarga dengan kanak-kanak berkeperluan khas seperti kanak-kanak mempunyai autisme perlu diberi perhatian serius memandangkan data menunjukkan insiden kanak-kanak mempunyai autisme di dunia telah meningkat pada kadar 1 daripada 160. Secara tidak langsung, peningkatan jumlah ini boleh memberi kesan kepada peningkatan permintaan produk dan perkhidmatan pelancongan bersifat mesra-autisme daripada kumpulan keluarga yang bercuti bersama anak mempunyai autisme. Oleh itu, kajian ini meneroka kemudahan mesra-autisme di sektor-sektor yang termasuk dalam kategori produk pelancongan untuk menilai persediaan Malaysia dalam menyantuni keperluan khas kanak-kanak mempunyai autisme ketika bercuti. Kajian ini dijalankan melalui kaedah kualitatif melalui teknik analisa dokumen terhadap bahan tertulis dan bahan yang digambarkan dan teknik pemerhatian secara terus bagi mengupas kemudahan mesra-autisme yang ditawarkan di negara ini. Hasil kajian mendapati bahawa kemudahan mesra-autisme di negara ini hanya terdapat di sektor beli-belah, pengangkutan, perkhidmatan makanan dan tarikan pelancong.

Kata kunci: Produk Pelancongan, Kemudahan Mesra-Autisme, Orang Kurang Upaya (OKU), Gangguan Spektrum Autisme (ASD), Reka Bentuk Sejagat

ABSTRACT

Families are among the biggest and most essential market in the tourism industry. Numerous tourist destinations in many countries are targeting these group in their tourism products promotional activities due to the percentage of worldwide leisure tourism markets are dominated by group of families tourist by 30%. However, not all families have similar background and the needs upon tourism products and services. The family groups with children with special needs would demand different support services than the families with children with typical development. Families group with children with special needs under the

autism must be given serious attention since the data shows that worldwide ratio of children with autism incidence has increased with one in 160 children. Inevitably, such increment can affect the demand for autism-friendly tourism products and services from the families who are vacationing with children with autism. Therefore, this study explores autism-friendly facilities in numerous sectors that categorised as tourism products in order to evaluate Malaysia's readiness to accommodate children with autism while on vacation. This study utilises qualitative method through content analysis technique using written and visual contents and direct observation technique to study the autism-friendly facilities in this nation. The study found that the autism-friendly facilities in this nation are only available in the sectors of shopping, transport, food service and tourist attraction.

Keywords: Tourism Product, Autism-Friendly Facility, People with Disabilities (PWDs), Autism Spectrum Disorder (ASD), Universal Design.

PENGENALAN

Autisme atau nama saintifiknya dikenali sebagai gangguan spektrum autisme (ASD) adalah sejenis gangguan perkembangan saraf (McPartland et al., 2016). Orang mempunyai autisme memiliki tingkah laku, komunikasi dan interaksi sosial dan kemahiran motor yang berbeza jika dibandingkan dengan kanak-kanak tipikal yang seusia mereka (American Psychiatric Association, 2013). Agak sukar atau hampir tidak dapat dikenalpasti dengan mata kasar sama ada seseorang itu mempunyai autisme kerana kecatatan autisme tidak terpamer dalam bentuk fizikal, tidak seperti orang dengan kecacatan fizikal contohnya mata, kaki, tangan, atau lain-lain anggota badan yang dapat dilihat secara langsung. Di Malaysia, orang mempunyai autisme diklasifikasikan sebagai orang kurang upaya (OKU) kategori 5 iaitu kurang upaya pembelajaran (Jabatan Kebajikan Masyarakat, 2021a).

Kadar kelahiran kanak-kanak mempunyai autisme didapati semakin meningkat setiap tahun. Mengikut statistik yang telah dikeluarkan oleh Pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO) berdasarkan kajian yang telah dijalankan pada tahun 2012, terdapat satu daripada 160 kanak-kanak di dunia mempunyai autisme (World Health Organisation, 2021). Sebuah agensi kawalan dan pencegahan penyakit kebangsaan di Amerika Syarikat (AS) yang dikenali sebagai Pusat Kawalan dan Pencegahan Penyakit (CDC) pula menganggarkan kelaziman kanak-kanak berumur lapan tahun mempunyai autisme pada kadar satu dalam 54 pada tahun 2016 (ADDM, 2020) berbanding satu dalam 54 pada tahun 2015 dan satu dalam 69 pada tahun 2012 (Baio et al., 2018; Christensen et al., 2018). Insiden autisme juga tidak asing lagi di Malaysia. Berdasarkan Laporan Tinjauan Kebangsaan Kesihatan dan Morbiliti 2016, berlaku peningkatan insiden autisme dikalangan kanak-kanak berusia antara 18 hingga 36 bulan di negara ini iaitu pada kadar 1.6% berbanding 0.6% pada tahun 2005 (Institute for Public Health, 2016). Ini bermakna insiden autisme di kalangan kanak-kanak di negara ini yang berusia tiga tahun ke bawah adalah 1.6 daripada 100 orang.

Selaras dengan peningkatan jumlah populasi kanak-kanak mempunyai autisme, penyelidikan berkaitan penglibatan keluarga serta anak mempunyai autisme didalam aktiviti pelancongan semakin mendapat perhatian dikalangan ahli akademik. Antara topik perbincangan yang popular seperti pengalaman penginapan dikalangan keluarga dengan anak mempunyai autisme (Freund et al., 2019), peranan percutian terhadap kualiti hidup keluarga

kanak-kanak mempunyai autisme (Mactavish et al., 2007), manfaat aktiviti pelancongan sebagai salah satu elemen terapi carakerja autisme (Sarol & Çimen, 2015; Bumin et al., 2015), penglibatan kanak-kanak mempunyai autisme dalam aktiviti rekreasi dan riadah (Solish et al., 2010; Potvin et al., 2013; Stacey et al., 2018), pengalaman ibu bapa ketika melancong bersama kanak-kanak mempunyai autisme (Sedgley et al., 2017; Amet, 2013), dan suara ibu bapa untuk beriadah (Kim et al., 2018). Namun, populariti kajian berkaitan autisme di Malaysia sehingga kini dilihat masih berada di peringkat memupuk kesedaran tentang autisme yang lebih memfokuskan kepada pengenalan awal autisme (Xiang Neik et al., 2014; Lim, 2015; Mohd Kassim & Mohamed, 2019) dan penilaian kesedaran masyarakat tentang autisme (Mohd Salleh et al., 2018; Hui et al., 2021), cabaran ibu bapa membesarkan anak mempunyai autisme (Chu et al., 2018) dan suasana tempat pembelajaran autisme (Zulkanain & Mydin, 2019).

Kumpulan pelancong berkeluarga merupakan antara pasaran terbesar industri pelancongan yang dijangka akan terus mendominasi pasaran pada masa akan datang (Schänzel & Yeoman, 2015). Pada masa yang sama, jumlah kelahiran bayi mempunyai autisme juga semakin meningkat saban tahun. Peningkatan jumlah kanak-kanak mempunyai autisme boleh memberi kesan secara tidak langsung kepada peningkatan jumlah keluarga berkeperluan khas ketika mereka mengembara di luar kawasan rutin harian. Namun persediaan Malaysia dalam menyantuni keluarga yang mengembara bersama kanak-kanak mempunyai autisme masih belum dihasilkan secara ilmiah. Kemudahan yang disediakan di negara ini bersesuaian dengan keperluan khas kanak-kanak mempunyai autisme ketika mengembara masih menjadi tanda tanya.

Secara dasarnya, garis panduan yang dikeluarkan oleh pihak berkuasa tempatan bagi memenuhi tuntutan Akta OKU 2008 seperti yang terdapat dalam garis panduan yang dinamakan sebagai Reka Bentuk Sejagat (*Universal Design*) tidak memperincikan dengan jelas keperluan khas OKU tersembunyi (*hidden disability*) termasuklah keperluan khas untuk OKU autisme. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk meneroka bentuk kemudahan mesra-autisme dalam industri pelancongan berpandukan Garis Panduan Reka Bentuk Sejagat yang diperkenalkan oleh Jabatan Perancangan Bandar dan Desa Semenanjung Malaysia sebagai asas kajian. Skop kajian ini tertumpu kepada kemudahan mesra-autisme di premis-premis yang tergolong dalam kategori produk pelancongan di Malaysia. Hasil kajian ini berpotensi memberi maklumat kepada pelancong berkeperluan khas sebagai persediaan awal dalam perancangan percutian dan perintis kepada kajian-kajian dalam bidang pelancongan yang akan datang berkaitan kemudahan mesra-autisme.

TINJAUAN LITERATUR

Pelancongan Keluarga bersama Anak Autisme

Pelancongan keluarga adalah kombinasi dua perkataan iaitu pelancongan dan keluarga. United States Census Bureau (2020) mendefinisi keluarga sebagai sebuah kumpulan yang terdiri daripada dua orang atau lebih (salah seorang daripadanya adalah pemilik rumah) berkaitan secara kelahiran, perkahwinan atau pengangkatan dan tinggal bersama. Takrifan tersebut turut digunakan di Malaysia. Keluarga ditakrifkan sebagai sebuah unit yang mengandungi seorang suami, isteri dan anak-anak yang belum berkahwin yang juga dikenali

sebagai unit keluarga nuklear. Ahli yang terkandung dalam sesebuah unit keluarga ini berkaitan antara satu sama lain sama ada melalui pertalian darah, perkahwinan mahupun pengangkutan (LPPKN, 2017).

Pelancongan pula adalah komposit aktiviti, perkhidmatan dan industri yang menawarkan pengalaman pengangkutan, penginapan, makan dan minum, kedai-kedai, kemudahan aktiviti dan lain-lain perkhidmatan hospitaliti. Sektor-sektor operasi industri pelancongan yang utama terdiri daripada sektor pengangkutan, sektor penginapan, sektor perkhidmatan makanan dan sektor tarikan pelancong (Goeldner & Ritchie, 2012: pp. 3 & 12). Akan tetapi, produk yang menjadi teras kepada pelancongan ialah pengalaman melancong itu sendiri (Schänzel et al., 2012) dan pelancong tidak mencari pembekal pengangkutan, penginapan mahupun makan-minum semata-mata, sebaliknya mereka mencari perjalanan dan aktiviti pelancongan yang dapat memberi pengalaman holistik (Gyimóthy, 2000).

Apabila keluarga melakukan aktiviti pelancongan, ia dikategorikan sebagai pelancongan keluarga. Menurut Schänzel & Yeoman (2014), pelancongan keluarga bermaksud perjalanan riadah jauh dari kediaman untuk tempoh melebihi satu hari yang dilakukan oleh sesebuah keluarga (sekurang-kurangnya seorang kanak-kanak dan seorang dewasa). Sebelum ini, pelancongan keluarga didefinisikan oleh Jenkins (1978) yang merupakan antara pengkaji pelancongan keluarga yang terawal, sebagai sebuah perjalanan yang dibuat oleh unit keluarga jauh dari kediaman untuk satu tempoh melebihi tiga hari dan menggunakan kemudahan perkhidmatan penginapan komersial dan tujuan utamanya ialah selain daripada perniagaan atau melawat saudara-mara.

Dalam industri pelancongan, pelancongan keluarga telah berkembang dengan pesat dan kumpulan keluarga menjadi segmen pasaran pelancongan yang terbesar. Kira-kira 30% daripada jumlah pasaran pelancongan riadah di seluruh dunia terdiri daripada segmen keluarga (Backer & Schänzel, 2013). Selaras dengan perkembangan ini, terdapat destinasi pelancongan yang menawarkan produk pelancongan yang direka khas berkonsepkan elemen mesra-keluarga untuk dikunjungi dan dialami oleh kanak-kanak serta seisi keluarga mereka contohnya seperti taman tema, penginapan bertema, pusat beli-belah dan sebagainya (Habibah et al., 2015).

Pelancongan sering dilihat sebagai medium kesejahteraan yang positif. Melalui aktiviti pelancongan, pelancong dapat menjana pengalaman fizikal, psikologi, kognitif, afektif dan spritual memandangkan aktiviti pelancongan menawarkan kesedaran, perkembangan dan pertumbuhan baharu (Kay Smith & Diekmann, 2017). Sementara itu, aktiviti percutian bersama ahli keluarga telah menjadi bahagian penting dalam tingkah laku riadah sejak abad ke-19 lagi dan percutian bersama ahli keluarga dilihat sebagai medium melepas diri daripada kitaran kesuntukan masa yang sama dan berterusan. Ini adalah kerana ketika bercuti, keluarga boleh berehat dan mengelak dari memikirkan hal rutin harian (Agate et al., 2015). Selain keluarga yang pergi melancong mendapat banyak manfaat seperti mencipta pengalaman dan memori keluarga yang indah serta mengeratkan silaturahim antara ahli keluarga (Habibah et al., 2019; Capistrano & Bernardo, 2018; Lehto et al., 2017; Schänzel & Jenkins, 2017; Schänzel & Lynch, 2016; Habibah et al., 2015), pelancongan keluarga juga terbukti dapat meningkatkan prestasi akademik kanak-kanak (Park et al., 2020).

Selain itu, pelancongan juga boleh dimanfaatkan sebagai salah satu medium terapeutik kepada orang mempunyai autisme (Bumin et al., 2015). Kepentingan pelancongan sebagai terapi kepada golongan autisme terutamanya melalui pelancongan keluarga telah dikenalpasti oleh Clancy sejak tahun 1970 lagi. Clancy (1970) mendapati keluarga yang

mempunyai kanak-kanak mempunyai autisme lebih cenderung untuk mengasingkan diri daripada orang ramai dan melakukan aktiviti keluarga di rumah. Beliau berpendapat bahawa perkara seperti ini adalah tidak wajar berlaku kerana boleh menyebabkan risiko tekanan mental terhadap ahli keluarga yang lain termasuklah ibu bapa dan adik-beradik tipikal. Beberapa keluarga yang memiliki kanak-kanak mempunyai autisme telah dijemput untuk menyertai bengkel percutian keluarga yang dianjurkan. Kanak-kanak mempunyai autisme yang menyertai bengkel percutian tersebut didapati bersikap semakin normal, kurang amukan, lebih berdikari, lebih peka dengan persekitaran dan orang sekeliling dan mempunyai pergaulan sosial yang semakin baik sepanjang bengkel percutian tersebut. Perkhidmatan profesional yang disediakan amat membantu ibu bapa mengendalikan kanak-kanak mempunyai autisme ketika bercuti (Clancy, 1970).

Deng (2017) berpendapat bahawa tetapan bilik darjah yang formal dan berstruktur semestinya amat penting kepada perkembangan dan pembangunan kanak-kanak mempunyai autisme, tetapi tetapan luar bilik darjah juga boleh memberi suasana yang lebih santai dan tidak formal serta mampu memberi ruang kepada kanak-kanak mempunyai autisme untuk mengekspresi diri mereka dengan lebih baik dalam rentang perhatian (*attention span*) yang lebih lama berbanding ketika mereka berada di bilik darjah. Oleh itu, aktiviti luar rumah sangat penting sebagai pelengkap kepada aktiviti perkembangan di bilik darjah yang berbaloi untuk pembangunan diri dan sosial kanak-kanak mempunyai autisme untuk tempoh jangka panjang (Stacey et al., 2018; Lussenhop et al., 2016).

Usaha menyediakan pelancongan inklusif kepada golongan kurang bernasib baik seperti orang tua, kurang upaya dan keluarga dengan kanak-kanak besar atau berpendapatan rendah merupakan satu usaha berkonsepkan pelancongan sosial (Panasiuk & Wszendybył-Skulska, 2021). Di Eropah, konsep pelancongan sosial yang menitikberatkan hak untuk melancong sebagai hak sosial menjadi tunjang utama sistem pelancongan. Konsep pelancongan sosial adalah berkaitan tentang semua aktiviti, perhubungan dan fenomena dalam bidang pelancongan yang terhasil daripada inklusif orang kurang bernasib baik dan kumpulan yang dikecualikan penyertaan dalam pelancongan. Pelancongan bersifat inklusif kepada kumpulan ini boleh dibuat melalui kewangan atau campur tangan lain yang jelas bersifat sosial (McCabe, 2018). Terdapat beberapa usaha membanteras kesukaran dan penyisihan keluarga yang kurang bernasib baik di United Kingdom (UK) daripada menyertai aktiviti pelancongan. Contohnya, Persatuan Percutian Keluarga (FHA) sebuah badan amal yang berfungsi membantu keluarga berpendapatan rendah untuk berpeluang pergi bercuti. Manakala Tabung Keluarga (FF) merupakan badan amal yang dibiaya oleh kerajaan untuk membantu membolehkan keluarga dengan anak OKU melancong menggunakan geran percutian. Selain itu, UNISON Welfare (UW) yang merupakan sebuah kesatuan sekerja terbesar di UK juga menyediakan bantuan percutian kepada perkeja yang kurang bernasib baik (McCabe, 2009).

Di Malaysia, walaupun industri pelancongan memainkan peranan sebagai penyumbang kedua terbesar kepada ekonomi negara (Alam et al., 2019), namun belum ada organisasi yang ditubuhkan khas bagi menyokong aktiviti pelancongan secara langsung kepada keluarga yang kurang bernasib baik seperti yang terdapat di negara-negara yang disebutkan di atas. Walaubagaimanapun, Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM), sebuah agensi kerajaan Malaysia telah dipertanggungjawabkan untuk mengurus keperluan dan kebajikan OKU di Malaysia. Selain JKM, organisasi lain yang terdiri daripada badan kerajaan, badan bukan kerajaan dan swasta seperti Genius Kurnia, Persatuan Kebangsaan

Autisme Malaysia (NASOM), National Autism Resources Center (NARC), Autism Behavioural Centre (ABC) dan lain-lain sentiasa komited membantu dan menyokong perkembangan dan pembangunan golongan autisme di negara ini. Secara amnya, keperluan kebajikan golongan autisme sebagai OKU telah digariskan di dalam Akta Orang Kurang Upaya (OKU) 2008 (Akta 685) Undang-Undang Malaysia. Bahagian IV Akta OKU 2008 memperincikan mengenai penggalakan pembangunan kualiti hidup dan kesejahteraan OKU. Bab 1 di Bahagian IV memperincikan kebolehasan yang meliputi akses kepada kemudahan, ameniti, perkhidmatan dan bangunan awam, akses kepada kemudahan pengangkutan awam, akses kepada pendidikan, akses kepada pekerjaan, akses kepada maklumat, komunikasi dan teknologi, akses kepada kehidupan berbudaya, akses kepada rekreasi, santai dan sukan, habilitasi dan rehabilitasi, dan perkhidmatan di rumah, kediaman dan sokongan komuniti lain (Undang-undang Malaysia, 2014).

Reka Bentuk Sejagat Orang Kurang Upaya (OKU)

Di dalam Dasar OKU, JKM mentafsirkan OKU sebagai seseorang yang mempunyai ketidakupayaan jangka masa panjang dari segi fizikal, mental, intelektual atau deria penglihatan yang apabila berhadapan dengan pelbagai halangan mengakibatkan mereka tidak dapat melibatkan diri sepenuhnya secara efektif dalam masyarakat (Jabatan Kebajikan Masyarakat, 2021b). Menurut Hooi & Yaacob (2019), terdapat 5% daripada jumlah populasi negara adalah terdiri daripada golongan OKU. Pada tahun 2014 telah berlaku peningkatan jumlah OKU di negara ini iaitu sebanyak 506, 228 berbanding 313, 685 pada tahun 2010.

Secara dasarnya, keperluan penyediaan kemudahan akses kepada golongan OKU di Malaysia telah dinyatakan di dalam Akta OKU 2008. Bagi merialisasikan keperluan ini, satu garis panduan yang dinamakan sebagai Reka Bentuk Sejagat telah digubal sebagai panduan merancang kemudahan-kemudahan dan persekitaran yang boleh diakses oleh semua golongan individu dari pelbagai peringkat umur dan ketidakupayaan. Reka Bentuk Sejagat ini disediakan berpandukan Akta OKU 2008 dan Standard Malaysia (MS) yang meliputi perancangan kemudahan di luar bangunan (MS 1331: 2003) dan di dalam bangunan (MS 1184: 2002 dan MS 2015: Bahagian 1: 2006) (Jabatan Perancangan Bandar dan Desa Semenanjung Malaysia, 2011).

Prinsip perancangan penyediaan kemudahan dan persekitaran berkonsepkan reka bentuk sejagat meliputi kemudahan di laluan pejalan kaki, lintasan pejalan kaki, *guiding blocks/tactile blocks*, tempat letak kereta, hentian bas, *ramp*, *handrail*, papan tanda dan simbol, tangga, lif dan eskalator, tandas, perabot jalan, dan lain-lain kemudahan. Reka bentuk sejagat perlu memenuhi prinsip-prinsip kebolehasan, keselamatan, keselesaan, dan mesra pengguna. Prinsip kebolehasan merujuk kepada kemudahan yang mencukupi dan saksama melalui perletakan aktiviti di tempat yang mudah dihubungi, terhampir dan bersesuaian dengan semua golongan individu. Prinsip keselamatan pula merujuk kepada kemudahan yang tidak membahayakan pengguna. Manakala prinsip keselesaan menitikberatkan ciri-ciri kemudahan yang fleksibel, selesa dan mudah diguna. Prinsip mesra pengguna pula bermaksud kemudahan dan peralatan yang mesra pengguna dan tidak membebankan keupayaan fizikal, mengambil kira kemampuan dan kebolehan semua golongan individu, dan mudah difahami oleh semua golongan individu (Jabatan Perancangan Bandar dan Desa Semenanjung Malaysia, 2011).

Bagi keperluan kemudahan OKU di industri pelancongan di Malaysia, Akta OKU 2008 Seksyen 32 (1) dan (2) telah memperuntukkan secara khas keperluan akses kepada rekreasi, santai dan sukan kepada golongan OKU (Undang-undang Malaysia, 2014). Dasar-dasar Akta OKU 2008 dan Standard Malaysia juga turut dirujuk bagi menyediakan kemudahan akses kepada golongan OKU agar bebas halangan dan menyokong ekualiti sosial (Hooi & Yaacob, 2019). Jadual 1 mengklasifikasikan elemen asas keperluan perancangan penyediaan kemudahan mesra-OKU dalam industri pelancongan bagi bangunan tapak warisan.

Jadual 1: Elemen asas penyediaan keperluan mudah akses.

Elemen asas	Inventori audit bolehakses
Maklumat pra-lawatan	Penyediaan perkhidmatan
Tempat letak kereta bolehakses	Tempat letak kereta Zon memuatkan penumpang
Pendekatan dan kemasukan	Laluan pejalan kaki bolehakses Hentian teksi/bas
Pintu masuk	Laluan masuk dan pintu masuk
Lif	Lif-lif
Tandas/bilik mandi bolehakses	Tandas awam Tandas bolehakses Bilik mandi bolehakses Mangkuk kencing (<i>urinal bowls</i>)
Pintu kecemasan	Laluan keluar kecemasan
Ramp	<i>Ramp</i> <i>Step ramp</i>
Laluan bolehakses	Tangga: tangga; eskalator Pintu: laluan masuk dan pintu masuk Penanda arah dan papan tanda Lantai bolehakses: bilik dan kawasan; telefon awam; bilik hotel bolehakses

Sumber: Hooi & Yaacob (2019)

Ruang dan Reka Bentuk Mesra-Autisme

Selaras dengan peningkatan jumlah OKU di Malaysia, jumlah OKU masalah pembelajaran juga turut terdapat peningkatan iaitu sebanyak 182,055 pada tahun 2014 berbanding 120,414 pada tahun 2010 (Hooi & Yaacob, 2019). Bagi golongan OKU masalah pembelajaran seperti autisme, perkembangan mereka tidak hanya bergantung kepada pendidikan di akademi semata-mata, malahan integrasi deria melalui aktiviti dan ruang juga amat penting dalam membentuk perkembangan fizikal, kognitif, emosi dan sosial sepanjang hayat kanak-kanak mempunyai autisme. Maka, pereka binaan perlulah mencipta ruangan yang boleh diramal dan teratur untuk mengurangkan rangsangan terhadap kanak-kanak mempunyai autisme (Lim et al., 2019).

Peluang untuk kanak-kanak mempunyai autisme mengalami pelbagai pengalaman sensorial boleh membantu memperbaiki keadaan autistik mereka. Pengalaman sensorial yang bertepatan dengan keperluan individu mempunyai autisme dapat membantu meningkatkan proses sensorial yang betul. Maka, susun atur ruang fizikal dan objek yang menjadi asas dalam

penyediaan persekitaran yang menyokong integrasi sensori. Pemahaman tentang bagaimana tindakan setiap kategori tertentu berlaku amat penting bagi penyediaan susun atur ruang fizikal dan objek dapat dipilih dan dikawal. Namun, proses penyediaan ini menjadi kompleks sekiranya terdapat pelbagai objek di tempat tersebut (Atmodiwirjo, 2014).

Keluarga yang melancong bersama kanak-kanak mempunyai autisme memerlukan ruang tarikan yang boleh diurus, persekitaran yang luas dan selesa, kiosk atau skrin interaktif di tempat-tempat tarikan untuk menarik perhatian mereka, persekitaran yang selamat untuk kanak-kanak autisme bebas bergerak secara berdikari dan juga bilik yang luas atau tenang (Langa et al., 2013). Menurut Simpson (2016), elemen-elemen penting dan keperluan minimum penyediaan persekitaran mesra-autisme terdiri daripada elemen sensori seperti penglihatan atau visual, bau atau hidu, pendengaran atau audio dan kesedaran atau kedudukan tubuh badan, elemen sistem komunikasi, elemen melepaskan diri, dan elemen kesedaran. Berikut adalah ciri-ciri ruangan yang perlu diberi perhatian dalam usaha menyediakan ruangan dan kemudahan yang kondusif kepada kanak-kanak mempunyai autisme (rujuk Jadual 2):

Jadual 2: Ruang dan ciri-ciri kemudahan mesra-autisme.

Ruangan	Kemudahan	Ciri-ciri
Dalaman	Bilik sensori	Strategi utama rekaan bilik sensori ialah penggunaan material lembut dan pencahayaan. Kedua-dua elemen ini boleh memberi kesan secara langsung kepada kelakuan kanak-kanak mempunyai autisme. Ruang sunyi atau sebuah khemah diperlukan untuk duduk sekiranya kanak-kanak mempunyai autisme terganggu.
	Gim sensori	Permainan motor kasar merupakan input sensori utama bagi kanak-kanak mempunyai autisme. Kebaikan gim sensori ialah dapat membina koordinasi dan permainan motor kasar, membantu meningkatkan fungsi sensori dan mengurangkan rangsangan sensori berlebihan. Kemudahan ini perlu dilengkapi dengan peralatan memanjat dinding, lantai yang dilitupi dengan material lembut, penggunaan warna pastel dan peralatan sensori.
	Bilik muzik	Terapi muzik penting dalam proses pengajaran kepada kanak-kanak mempunyai autisme, tetapi bilik muzik perlulah dilengkapi dengan penyelesaian akustik (<i>acoustic solution</i>) bagi mengelakkan daripada terganggu oleh bunyi bising dari luar.
Luaran	Taman permainan	Taman permainan merupakan tempat yang penting kepada kanak-kanak mempunyai autisme untuk memberi peluang sosial dan integrasi di antara kanak-kanak mempunyai autisme dengan kanak-kanak yang lain dengan mudah serta membantu kemahiran sosial dan komunikasi mereka. Sebaiknya, taman permainan terletak di kawasan yang tenang, dilengkapi dengan peralatan yang melibatkan kekuatan fizikal dan tubuh badan seperti menghayun, memanjat dan merangkak. Peralatan muzik seperti loceng dan dram dapat memberi peluang bermain muzik dan membentuk pelbagai alunan bunyi. Selain itu, kepelbagaian objek, bentuk, permukaan dan tekanan melalui meja air, pasir, mahupun struktur memanjat boleh merangsang sensori sentuhan. Bilik tenang atau ruang rehat yang sunyi perlu disediakan untuk mengelak mereka meninggalkan sepenuhnya kemudahan ini apabila memerlukan rehat untuk seketika atau apabila berlaku rangsangan berlebihan.
	Kolam renang	Latihan berenang merupakan aktiviti mingguan yang penting untuk menenangkan kanak-kanak mempunyai autisme dan meningkatkan kekuatan tubuh badan serta kemahiran motor mereka.
	Taman	Taman sensori merupakan kawasan yang selamat dan merangsang kanak-kanak

	sensori	mempunyai autisme meneroka deria mereka tanpa perasaan berlebihan. Secara visualnya, warna yang terdapat di kawasan ini dihasilkan menerusi batu, kerikil, tumbuhan dan batu-bata. Oleh itu, keseimbangan warna amat penting agar tidak terlalu banyak jenis warna terang digunakan. Kemudahan ini perlu dilengkapi dengan rekaan yang membolehkan kanak-kanak mempunyai autisme bermain dengan air dan tanah untuk kebaikan sensori sentuhan dan penglihatan. Manakala aktiviti menepuk-nepuk haiwan di kawasan peliharaan haiwan dapat merangsang interaksi dan kemahiran sosial. Tumbuh-tumbuhan, bunga yang berwarna-warni dan buah-buahan dapat membantu dari segi sensori penglihatan, bau, pendengaran, rasa dan sentuh.
--	---------	--

Sumber: Diolah daripada Lim et al. (2019).

METODOLOGI

Secara keseluruhan, kajian ini telah dijalankan pada Julai hingga November 2021 melalui teknik analisa dokumen terhadap bahan tertulis dan bahan yang digambarkan dan teknik pemerhatian secara terus bagi mengupas kemudahan mesra-autisme yang terdapat di Malaysia. Ketika fasa awal kajian ini, dunia sedang dilanda pandemik COVID-19 dan Malaysia melaksanakan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP), maka data sekunder yang boleh diakses secara atas talian digunakan bagi mendapatkan maklumat organisasi yang menyediakan kemudahan mesra-autisme. Lawatan ke tapak premis-premis terlibat untuk mendapatkan data primer dibuat sebaik sahaja kebenaran merentas negeri diumumkan ketika fasa kedua kajian.

Pada peringkat pertama, teknik analisa kandungan telah digunapakai dengan menelaah sumber-sumber tertulis yang telah disiarkan seperti laporan akhbar dan laman sesawang rasmi organisasi yang menyediakan kemudahan mesra-autisme. Maklumat kemudahan mesra-autisme yang disediakan di premis-premis dalam sektor beli-belah dan sektor pengangkutan diperoleh daripada laman sesawang rasmi organisasi tersebut dan laporan akhbar tempatan. Manakala maklumat tertulis berkenaan projek mesra-autisme di premis dalam sektor tarikan pelancong hanya diperoleh daripada laporan akhbar tempatan. Bagi premis di sektor perkhidmatan makanan pula, maklumat terperinci tentang kemudahan mesra-autisme hanya terdapat di media sosial menerusi rakaman video siaran langsung *Facebook* pegawai yang bertanggungjawab menyelia kemudahan mesra-autisme di premis terlibat. Maka, maklumat yang disiarkan atau digambarkan di dalam rakaman video siaran langsung tersebut telah dicatat oleh penyelidik untuk dianalisa. Maklumat dan butiran kemudahan mesra-autisme di premis-premis dalam kategori produk pelancongan yang diperolehi telah direkod secara bertulis mengikut jenis-jenis sektor.

Seterusnya, pada peringkat kedua, sebaik kelonggaran PKP diumumkan bermula 11 Oktober 2021 yang membenarkan aktiviti merentas negeri, penyelidik telah berhubung dan membuat temujanji dengan pihak pengurusan premis-premis terlibat bagi tujuan lawatan tapak dan memerhati secara terus kemudahan mesra-autisme sebenar yang ditawarkan. Premis-premis di sektor-sektor yang telah dilawati ialah premis pusat membeli-belah di sektor beli-belah di Kuala Lumpur, premis terminal penerbangan di sektor pengangkutan di Sepang, premis taman rekreasi di sektor tarikan pelancong di Kuala Lumpur dan premis rangkaian makanan segera bertaraf antarabangsa di sektor perkhidmatan makanan di Negeri Sembilan. Hanya sesi lawatan tapak di pusat membeli-belah diiringi oleh kakitangan yang

bertanggungjawab menyelia kemudahan mesra-autisme di premis tersebut untuk membantu pengkaji meninjau kesemua projek mesra-autisme di situ. Manakala, sesi lawatan tapak ke premis terminal penerbangan, premis perkhidmatan makanan dan premis pusat rekreasi, penyelidik hanya melawat ke kawasan umum tanpa bantuan kakitangan pihak pengurusan premis atas beberapa faktor seperti masa dan keselamatan. Sesi lawatan tapak berlangsung selama satu hingga dua jam bagi setiap premis yang dilawati.

Di peringkat terakhir iaitu peringkat ketiga, dapatan kajian yang dihasilkan melalui teknik analisa kandungan disemak semula. Penambahan maklumat di setiap sektor dibuat berdasarkan maklumat daripada hasil dapatan yang telah direkodkan secara bertulis dan bergambar semasa lawatan tapak. Perincian maklumat kemudahan inklusif OKU mesra-autisme dilaporkan mengikut pecahan sektor-sektor yang dikategorikan sebagai produk pelancongan.

HASIL KAJIAN

Kemudahan Inklusif Orang Kurang Upaya Autisme dalam Industri Pelancongan

Sektor Pengangkutan

Penyediaan keperluan OKU autisme bagi sektor pengangkutan di Malaysia masih sangat jauh ketinggalan berbanding kemudahan yang tersedia untuk OKU fizikal. Namun, terdapat usaha yang boleh dikategorikan sebagai pelopor sektor ini telah diperkenalkan oleh Malaysia Aiports Holding Berhad (MAHB) melalui projek *Butterfly Effect* (kesan rama-rama) di lapangan terbang Lapangan Terbang Antarabangsa Kuala Lumpur iaitu di Terminal Utama (KLIA) dan di Terminal Kedua (KLIA2).

Selaras dengan penubuhan kemudahan mesra-autisme yang telah dibuat di lapangan terbang di luar negara seperti Dublin, Ireland (Cena et al., 2020) dan negara-negara di United Kingdom (APH.com, 2020), Malaysia juga mula mengorak langkah dalam usaha memastikan kesinambungan kemudahan dan perkhidmatan sokongan mesra-autisme yang terdapat di lapangan terbang antarabangsa di negara-negara luar juga dapat dialami oleh para pelancong berkeperluan khas autisme yang tiba atau transit di KLIA atau KLIA2. Lapangan terbang merupakan kawasan yang amat sibuk dan dipenuhi dengan pelbagai simulasi seperti pergerakan manusia, kenderaan dan bunyi bising yang boleh mengancam tingkah laku autistik (Neo & Flaherty, 2018). Maka penyediaan prasarana berbentuk mesra-autisme adalah dilihat sangat penting di lokasi seperti ini.

Ibu bapa kepada anak mempunyai autisme boleh mendaftarkan keahlian Butterfly Effect secara atas talian sebelum tiba di terminal penerbangan dan mendapatkan kit Butterfly Effect di kaunter Pusat Informasi. Kit ini mengandungi lanyard Butterfly dan brosur projek Butterfly Effect. Anak mempunyai autisme perlu dipakaikan lanyard Butterfly sepanjang berada di KLIA atau KLIA2 untuk membolehkan kakitangan mengenalpasti anak mempunyai autisme dan menghulurkan bantuan dan memberi layanan istimewa sepanjang berada di terminal penerbangan.

Antara kemudahan dan perkhidmatan mesra-autisme yang terdapat dalam projek Butterfly Effect meliputi pergerakan orang mempunyai autisme di terminal bermula dari pintu masuk utama hingga ke balai perlepasan dan balai ketibaan. Sebaik tiba di terminal

penerbangan, orang mempunyai autisme boleh menggunakan kemudahan kawasan menurunkan penumpang (*drop-off area*) khas di tepi jalan (*kerbside*) berdekatan pintu masuk utama terminal. Ruangan khas menurunkan penumpang ini dapat mengelakkan sebarang kejadian yang tidak diinginkan seperti bertembung atau pelanggaran kecil dengan penumpang lain yang sedang bergelut dan tergesa-gesa untuk berlepas. Insiden yang tidak diinginkan seperti ini boleh mengundang ancaman tingkah laku autistik. Malahan juga, tingkah-laku autistik boleh terancam sekiranya kanak-kanak mempunyai autisme sedang berada dalam keadaan kepenatan. Oleh itu, kemudahan menurunkan penumpang ini juga dilihat amat signifikan dalam mengurangkan ancaman tingkah laku autistik.

Di dalam bangunan terminal juga terdapat beberapa kemudahan mesra-autisme yang boleh digunakan sepanjang waktu menunggu waktu berlepas mahupun ketika 'in-transit'. Sebanyak 10 buah dinding sensori telah dibina, enam daripadanya terletak di KLIA dan empat lagi terdapat di KLIA2. Beberapa lokasi utama penumpang yang telah dilengkapi dengan dinding sensori ialah di Bangunan Utama Terminal, Balai Ketibaan Antarabangsa, Balai Ketibaan Domestik, dan Bangunan Satelit (bagi perlepasan Antarabangsa).

Sebagai langkah persediaan awal untuk mengelak daripada kanak-kanak mempunyai autisme berasa terancam dengan suasana persekitaran di dalam bangunan terminal, ruangan senyap yang dilengkapi dengan pelbagai aktiviti bersesuaian telah disediakan di bilik tenang. Malahan, sekiranya kanak-kanak mempunyai autisme terkesan dengan suasana hiruk-pikuk dan berada di tahap yang sukar untuk dikawal, mereka boleh dibawa ke bilik tersebut. Selain itu, pemeriksaan ketat di kaunter imigresen atau kastam terutamanya bagi perlepasan atau ketibaan antarabangsa boleh menyebabkan kanak-kanak mempunyai autisme berasa tertekan (Sedgley et al., 2017). Oleh itu, MAHB telah memperkenalkan laluan khas di kaunter pemeriksaan imigresen dan kastam untuk kegunaan orang mempunyai autisme.

Sektor Beli-belah

Di sektor beli-belah, setakat ini kemudahan mesra-autisme hanya terdapat di Sunway Putra Mall, Kuala Lumpur (sebelumnya dikenali sebagai The Mall dan Putra Mall). Pusat beli-belah ini telah menjadi perintis kepada projek kemudahan mesra-autisme di tempat awam di Malaysia. Bermula 8 Januari 2019, Sunway Putra Mall telah memperkenalkan perkhidmatan dan kemudahan mesra-autisme melalui projek yang diberi nama *Autsome*. Matlamat utama projek ini adalah untuk menyediakan pengalaman membeli-belah inklusif dan selesa disamping untuk meningkatkan kesedaran dikalangan masyarakat untuk memahami dan menerima kelainan golongan yang mempunyai autisme. *Autsome* meliputi penawaran mesra-autisme dari segi keistimewaan membeli-belah, kemudahan khas dan juga talian perkhidmatan khas. Ibu bapa boleh mendaftar anak mempunyai autisme mereka sebagai ahli *Autsome* secara percuma bagi menikmati pelbagai keistimewaan dan kemudahan mesra-autisme. Setiap ahli berdaftar akan diberikan kit *Autsome* yang mengandungi maklumat berkaitan program *Autsome*, gelang getah *Autsome*, lencana butang *Autsome* dan pelekat kenderaan *Autsome*.

Kemudahan mesra-autisme yang disediakan di Sunway Putra Mall terdiri daripada tempat letak kenderaan khas *Autsome*, dua buah bilik tenang dan dua buah dinding sensori. Kemudahan bilik tenang dan dinding sensori ditempatkan di pelbagai aras bangunan ialah bertujuan supaya ibu bapa mudah mengakses kemudahan yang terdekat. Selain itu, ahli yang memakai gelang tangan getah *Autsome* sepanjang membeli-belah akan diberikan layanan

istimewa seperti lorong keutamaan atau lorong pantas yang membolehkan mereka masuk ke sesebuah kedai tanpa perlu beratur.

Pada setiap hari Selasa kecuali hari cuti umum merupakan hari membeli-belah mesra-autism yang diberi nama *Autsome Shopping Day* di pusat beli-belah Sunway Putra Mall. Pada hari tersebut, lampu dimalapkan dan pembesar suara diperlahankan di kawasan-kawasan tumpuan umum dan di kedai-kedai yang menyertai program Autsome selama tujuh jam bermula dari jam 10.00 pagi hingga 5.00 petang. Selain itu, ahli Autsome juga boleh menikmati diskaun eksklusif ketika membeli-belah di kedai-kedai yang menyertai program Autsome. Ahli Autsome perlu memakai gelang tangan getah Autsome ketika membeli-belah pada hari tersebut untuk layak menikmati keistimewaan yang ditawarkan.

Di Sunway Putra Mall juga terdapat sebuah pusat program intervensi awal (EIP) iaitu di Institut Keperluan Pendidikan Khas (SENI) dan juga sebuah kedai haiwan peliharaan iaitu C.A.T Playground. C.A.T Playground adalah sebuah pusat terapi carakerja berkonsepkan bantuan kucing yang dikenali sebagai *cat assisted therapy* (CAT). Kucing-kucing jalanan yang terbiar diambil, dirawat dan dilatih untuk aktiviti CAT bagi membantu kanak-kanak autisme melakukan terapi carakerja. CAT dapat memberi manfaat stimulasi sensori seperti sensori sentuhan, interaksi dan komunikasi kepada kanak-kanak mempunyai autisme. C.A.T Playground juga dibuka kepada kanak-kanak tipikal.

Sektor Perkhidmatan Makanan

Sehingga kini, kemudahan mesra-autisme di sektor perkhidmatan makanan hanya terdapat di McDonalds, sebuah syarikat yang mengendalikan perniagaan rangkaian restoran makanan segera. Projek mesra-autisme kendalian McDonalds dikenali sebagai Bilik Sensori Ronald McDonalds (RMSR) di bawah seliaan Rumah Kebajikan Ronald McDonalds (RMHC). Terdapat sebanyak 35 buah RMSR di seluruh Malaysia, namun, hanya satu sahaja RMSR disediakan di restoran McDonalds iaitu di Cawangan Tampin, Negeri Sembilan. Secara tidak langsung, restoran McDonalds Tampin tampil sebagai premis makanan pertama di Malaysia yang menyediakan kemudahan mesra-autisme. Terdapat dua jenis kemudahan mesra-autisme yang disediakan di McDonalds Tampin iaitu bilik tenang dan juga RMSR.

Bilik tenang merupakan kemudahan yang disediakan bagi membolehkan keluarga yang berkunjung bersama anak mempunyai autisme menikmati hidangan di McDonalds Tampin dengan lebih selesa dan ketika mereka memerlukan persekitaran khas bersesuaian dengan keadaan autistik anak mereka. Contohnya, sekiranya ibu bapa berpendapat suasana persekitaran premis tersebut boleh mengancam tingkah laku autistik anak mereka, mereka boleh terus memilih untuk menikmati hidangan di dalam bilik tenang. Sebaliknya, jika mereka memilih untuk menikmati hidangan di ruang makan restoran dan berlaku isu tingkah laku atau *tantrum* pada anak tersebut, ibu bapa boleh membawa anak tersebut ke bilik tenang untuk ditenangkan seketika dan setelah keadaan anak tersebut terkawal, mereka boleh kembali ke meja makan di ruang makan untuk menyambung semula menikmati hidangan.

Lokasi bilik tenang yang terletak bersebelahan ruang makan restoran direka khas secara bertutup untuk menghalang daripada bunyi bising dari luar masuk ke bilik ini dan juga sebaliknya. Bilik ini juga dibahagikan kepada dua ruangan iaitu ruangan besar yang dilengkapi dengan set sofa beserta sebuah meja, manakala sebuah ruangan kecil disebelahnya pula berfungsi sebagai ruang isolasi. Ruang isolasi ini dilengkapi dengan sofa dan tiub

gelembung yang dihiasi lampu berwarna-warni untuk memberi kesan menenangkan kepada kanak-kanak mempunyai autisme.

RMSR di McDonalds Tampin pula disediakan khas sebagai kemudahan terapi carakerja autisme. Bilik terapi ini mengenakan konsep bilik sensori *hybrid* iaitu dengan menggabungkan persekitaran multi sensori (MSE) dan gim integrasi sensori di dalam satu premis. Di ruangan MSE, terdapat pelbagai peralatan stimulasi sensori disediakan seperti peralatan stimulasi cahaya untuk memberi kesan santai dan menenangkan. Contohnya, bola kaca yang memberi kesan pergerakan cahaya secara perlahan, tiub gelembung yang dihiasi lampu berwarna-warni serta ikan mainan seolah-oleh sedang berenang-renang, projektor yang memancarkan imej akuarium dengan hidupan laut, berkas gentian optik yang boleh disentuh, dinding beralaskan permaidani gentian optik dan juga kerusi tenang untuk berehat dan menstabilkan semula rangsangan deria mereka selepas berinteraksi dengan pelbagai stimulasi sensori. Di ruangan gim integrasi sensori pula terdapat peralatan berbentuk stimulasi sensori yang lebih fokus kepada pergerakan fizikal anak mempunyai autisme seperti aktiviti memanjat menggunakan bar monyet, dinding memanjat, tali memanjat dan tangga kayu serta buaian untuk stimulasi hayunan.

Sektor Tarikan Pelancong

Di sektor tarikan pelancong, hasil kajian mendapati terdapat kemudahan taman permainan kanak-kanak yang dapat memenuhi keperluan khas kanak-kanak mempunyai autisme di Taman Tasik Titiwangsa, Kuala Lumpur. Taman Tasik Titiwangsa merupakan sebuah taman rekreasi yang telah dibuka sejak tahun 1980 di bawah seliaan Dewan Bandaraya Kuala Lumpur (DBKL). Taman rekreasi ini dibangunkan bertujuan untuk menggalakkan aktiviti rekreasi di kalangan penduduk di sekitar Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur.

Pada penghujung tahun 2019, taman ini telah dinaik taraf dengan penambahan beberapa kemudahan. Antara kemudahan baharu yang disediakan di taman ini termasuklah kemudahan aktiviti keriang kanak-kanak iaitu taman permainan kanak-kanak. Taman permainan ini direka khas berkonsepkan inklusif yang bersesuaian untuk semua kanak-kanak termasuklah kanak-kanak berkeperluan khas. Sebelum pembukaan semula Taman Tasik Titiwangsa dibuat secara rasmi, kesemua kemudahan keriang kanak-kanak ini telah dicuba oleh kanak-kanak daripada pelbagai jenis ketidakupayaan termasuklah autisme dan celbral palsy. Penambahbaikan terhadap peralatan permainan telah dibuat berdasarkan pandangan yang diberi oleh ibu bapa kepada kanak-kanak ini bagi memastikan keselamatan pengguna di tahap yang terbaik (Rasol, 2020).

Terdapat tiga kawasan permainan di taman permainan kanak-kanak ini iaitu kawasan permainan kanak-kanak kecil untuk kanak-kanak berumur diantara dua hingga enam tahun dengan ketinggian minima 85 sentimeter, kawasan permainan air kanak-kanak untuk kanak-kanak berumur diantara tiga hingga 12 tahun dengan ketinggian minima 95 sentimeter dan kawasan permainan cabaran interaktif untuk kanak-kanak berumur diantara tujuh hingga 12 tahun atau dengan ketinggian minima 120 sentimeter. Kesemua jenis kawasan di taman permainan ini bersesuaian dengan keperluan stimulasi sensori kanak-kanak mempunyai autisme melalui aktiviti fizikal seperti bermain air, menggelongsor, melompat, memanjat dan menghayun. Sebuah bilik persalinan yang dilengkapi dengan tandas dan loker disediakan bersebelahan taman permainan kanak-kanak.

Walaupun bagaimanapun, taman permainan ini tidak menyediakan kemudahan bilik tenang atau ruangan bilik bertutup untuk kegunaan kanak-kanak mempunyai autisme sekiranya mereka mengalami sensori berlebihan atau tantrum. Memandangkan kawasan Taman Tasik Titiwangsa adalah terbuka, maka ibu bapa boleh menenangkan anak mempunyai autisme di mana-mana sudut yang berhampiran dan bersesuaian.

PERBINCANGAN

Sehingga kini, kemudahan mesra-autisme di Malaysia tersedia di sektor pengangkutan, membeli-belah, perkhidmatan makanan dan tarikan pelancong. Namun, jumlahnya amatlah sedikit dengan hanya satu organisasi sahaja mempunyai kemudahan mesra-autisme bagi setiap sektor tersebut. Kajian ini mendapati masih tiada kemudahan mesra-autisme di sektor penginapan. Oleh itu, kemudahan mesra-autisme perlulah diwujudkan di sektor penginapan di negara ini memandangkan penginapan merupakan produk utama yang memainkan peranan yang sangat penting dalam industri pelancongan. Malahan, keluarga dengan anak mempunyai autisme lebih rela melancong sekiranya terdapat penginapan yang menyediakan kemudahan kebolehasan autisme (Freund et al., 2019). Hasil kajian Freund et al. (2019) mendapati ibu bapa kepada anak mempunyai autisme mengharapkan penyediaan keperluan khas di premis penginapan seperti penyediaan menu khas, daftar masuk ekspres dan bilik senyap diwujudkan.

Berdasarkan hasil dapatan kajian, bilik tenang dilihat menjadi asas utama kepada penyediaan kemudahan mesra-autisme selain peralatan berbentuk stimulasi sensori. Ini menunjukkan bahawa kemudahan isolasi sangat signifikan kepada kanak-kanak mempunyai autisme. Kemudahan isolasi bukan sahaja dapat memberikan ruang untuk menenangkan kanak-kanak mempunyai autisme dan mengurangkan tekanan kepada ibu bapa kepada anak mempunyai autisme itu sendiri, malah dapat menghindar daripada ketidakselesaan pengunjung lain.

Walaupun bagaimanapun, penyediaan kemudahan mesra-autisme tentunya memerlukan perancangan yang terperinci dan juga melibatkan sejumlah dana pembinaan dan operasi yang besar sedangkan kebanyakan kemudahan adalah percuma. Pihak industri bekerjasama baik dengan pihak NGO tempatan iaitu NASOM dan ABC bagi mendapatkan khidmat nasihat berkaitan keperluan ruang, rekabentuk kemudahan, peralatan serta tatarias bilik dan ruang yang bertepatan dengan keperluan khas orang mempunyai autisme agar dapat menyediakan suasana yang aman, selamat dan bersifat inklusif.

Dalam mencapai matlamat dunia untuk menyediakan suasana inklusif, Malaysia seharusnya lebih proaktif dalam menyediakan kemudahan yang tertumpu kepada golongan OKU masalah pembelajaran seperti autisme. Walaupun terdapat dasar penyediaan kemudahan inklusif untuk golongan OKU di Malaysia seperti yang terdapat di dalam OKU 2008, garis panduan perancangan Reka Bentuk Sejagat dan Standard Malaysia namun garis panduan pelaksanaan pembangunan inklusif kepada golongan OKU autisme masih tidak jelas dan tidak diambil serius dalam situasi kehidupan sebenar berbanding pelaksanaan pembangunan inklusif bagi golongan OKU fizikal. Sedangkan, garis panduan reka bentuk ruang mesra-autisme boleh memainkan peranan penting dalam penyediaan bangunan, ruang, perabot dan teknologi yang berpotensi menyumbang kepada pembangunan kehidupan orang

mempunyai autisme. Kegagalan pelaksanaan keperluan mereka boleh mengakibatkan insiden tingkah laku dan pengasingan sosial (Zulkanain & Mydin, 2019).

Pelancongan adalah hak asasi manusia. Pelancongan boleh akses bukan sahaja mencerminkan keadilan masyarakat, malahan meletakkan konsep ekualiti pelancongan dalam bentuk praktikal (Qiao et al., 2021). Pelancongan boleh akses dengan kebolehasan kepada golongan istimewa dijangka mampu menjadikan pelancongan sebagai sebuah industri yang menjanjikan (Naniopoulos et al., 2016). Menurut Whittington (2014), permintaan terhadap keperluan kemudahan tambahan contohnya seperti kemudahan percutian mesra-keluarga akan menjadi sesuatu yang norma pada masa akan datang iaitu di sekitar tahun 2050. Tetapi situasi ini juga agak membimbangkan kerana boleh menjurus kepada kenaikan kos percutian yang akhirnya hanya mampu dinikmati oleh kumpulan keluarga elit sahaja. Seterusnya, akan mendorong kepada terbentuknya jurang antara pola percutian keluarga elit dan miskin dalam industri pelancongan keluarga pada masa akan datang. Walaubagaimanapun, Özogul & Baran (2016) tidak melihat perkara sedemikian sebagai sesuatu yang negatif. Sebaliknya, mereka berpendapat bahawa permintaan kepada perkhidmatan berkeperluan khas akan memberi peluang keemasan kepada pengusaha pelancongan untuk menawarkan produk dan perkhidmatan *niche* yang mampu menjadikan perniagaan mereka lebih berdaya saing dalam pasaran.

KESIMPULAN

Kajian ini meneroka kemudahan mesra-autisme yang disediakan dalam industri pelancongan di Malaysia. Persediaan Malaysia dalam menyantuni keluarga dengan anak mempunyai autisme melalui industri pelancongan masih di peringkat permulaan awal. Sunway Putra Mall yang menjadi perintis kemudahan mesra-autisme di luar akademi dan klinik autisme diharapkan dapat menjadi aspirasi kepada organisasi-organisasi lain di negara ini terutamanya dalam industri pelancongan untuk menyediakan ruang dan peluang untuk anak istimewa yang lahir dengan autisme mendapat layanan serta suasana yang sewajarnya.

Dengan jumlah kelahiran kanak-kanak mempunyai autisme yang semakin meningkat saban tahun, kajian ini menyarankan agar agensi-agensi kerajaan yang bertanggungjawab agar dapat menyeru badan-badan korporat terlibat dengan industri pelancongan secara langsung mahupun tidak langsung untuk berkerjasama dengan pihak NGO autisme untuk menyediakan kemudahan mesra-autisme sebagai salah satu agenda tanggungjawab sosial korporat. Justeru, penyediaan kemudahan autisme dapat dikembangkan di lebih banyak premis dan lokaliti di seluruh negara. Seterusnya, meletakkan negara ini dalam landasan menuju Pembangunan Mampan (SDG 2030) terutamanya bagi sasaran inklusif seperti yang terkandung dalam Gol Tiga iaitu kesihatan baik dan kesejahteraan dan juga Gol 10 iaitu mengurangkan ketidaksamaan (United Nations, 2021).

Selain itu, bagi memenuhi keperluan penyediaan bahan ilmiah berkaitan pelancongan keluarga mesra-autisme, kajian-kajian akan datang disarankan untuk melihat perspektif keseluruhan pengalaman percutian termasuklah aktiviti sebelum bertolak ke destinasi pelancongan, semasa berada di destinasi pelancongan dan setelah pulang dari destinasi pelancongan yang dilawati dikalangan keluarga yang bercuti bersama anak mempunyai autisme. Kumpulan pelancong berkeluarga merupakan segmen pasaran pelancongan yang penting, namun pengalaman melancong dikalangan kanak-kanak dan keluarga sering kali

tidak mendapat perhatian sewajarnya daripada oleh pengkaji bidang pelancongan (Backer & Schänzel, 2013). Oleh itu, pandangan ibu bapa berkenaan apa yang mereka perlukan ketika melancong, dimensi pengalaman yang bagaimana yang mencorak percutian mereka dan hasil atau manfaat yang bagaimana yang mereka peroleh dengan membawa keluarga melancong perlu dikaji dalam kajian akan datang. Maklumat seperti ini amat signifikan sebagai rujukan kepada pihak pembuat dasar dan juga pihak pengusaha industri untuk mengetahui dengan lebih baik mengenai pandangan serta keperluan ibu bapa kepada anak mempunyai autisme terhadap aktiviti pelancongan.

Selain menyumbang kepada bahan bacaan dan rujukan ilmiah, kajian ini juga diharapkan dapat membuka mata pihak berwajib untuk mempertingkatkan lagi inisiatif penyediaan suasana inklusif kepada golongan autisme dalam industri pelancongan dengan lebih giat. Usaha ini dilihat dapat menjadikan Malaysia lebih bersiap-sedia menerima pelancong dengan pelbagai jenis ketidakupayaan dan tidak hanya tertumpu kepada mereka yang mempunyai ketidakupayaan fizikal semata-mata.

PENGHARGAAN

Kajian ini disokong oleh Universiti Teknologi MARA dan Kementerian Pendidikan Tinggi melalui program SLAB. Terima kasih kepada semua organisasi penyedia kemudahan mesra-autisme yang terlibat dengan kajian ini atas kerjasama yang diberikan.

RUJUKAN

- ADDM. (2020). Community Report on Autism 2020. Autism and Developmental Disabilities Monitoring (ADDM) Network. Retrieved from: <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/addm-community-report/index.html>.
- Agate, J.R., Agate, S.T. & Birchler, K. (2015). A vacation within a vacation: Children's day programs and parental satisfaction. *Tourism, Culture and Communication* 15(1): 21–32.
- Alam, A.S.A.F., Choy, E.A., Begum, H., Alam, M. & Siwar, C. (2019). The Factors of Selecting Malaysia as Tourist Destination: Case Study on the State of Melaka. *Mediterranean Journal of Social Sciences* 6(3): 491–498.
- American Psychiatric Association. (2013). Autism Spectrum Disorder. DSM-5 Autism Spectrum Disorder Fact Sheet.
- Amet, L. (2013). Holiday, What Holiday? Vacation Experiences of Children with Autism and Their Families. *Autism-Open Access* 3(3).
- APH.com. (2020). Autism and UK airports...what help can you expect in the country's terminals. Retrieved from: <https://www.aph.com/about-us.html> [12 March 2020].
- Atmodiwirjo, P. (2014). Space Affordances, Adaptive Responses and Sensory Integration by Autistic Children. *International Journal of Design* 8(3): 35–48.
- Backer, E. & Schänzel, H. (2013). Family Holidays–Vacation or Obligation? 38(April): 37–41.
- Baio, J., Wiggins, L., Christensen, D.L., Maenner, M.J., Daniels, J., Warren, Z., Kurzius-Spencer, M., Walter, Z., Cordelia, R.R., Tiffany, W., Maureen, S.D., Pamela, I., Loizos, N., Marshalyn, Y.-A., Li-Ching, L., Rebecca, H., Maya, L., Fitzgerald, R.T.,

- Amy, H., Sydney, P., John, N.C., Alison, V., Josephine, S., Jennifer, H.-L., Braun, K.V.N. & Nicole, F.D. (2018). Morbidity and Mortality Weekly Report 67(6): 1–23. Doi: 10.15585/mmwr.ss6706a1.
- Bumin, G., Huri, M., Salar, S. & Kayihan, H. (2015). Occupational Therapy in Autism. *Autism Spectrum Disorder - Recent Advances* 161–203.
- Capistrano, R.C. & Bernardo, M.A.C. (2018). Mother knows best: exploring the matrilineal influence in family tourism among Filipinos living in New Zealand. *Young Consumers* 19(2): 218–236.
- Cena, F., Mauro, N., Ardissono, L., Mattutino, C., Rapp, A., Cocomazzi, S., Brighenti, S. & Keller, R. (2020). Personalized Tourist Guide for People with Autism. *UMAP 2020 Adjunct - Adjunct Publication of the 28th ACM Conference on User Modeling, Adaptation and Personalization* 347–351.
- Christensen, D.L., Braun, K.V.N., Baio, J., Bilder, D., Charles, J., John, N., Daniels, J., Durkin, M.S., Fitzgerald, R.T., Kurzius-spencer, M., Pettygrove, S., Robinson, C., Schulz, E., Wells, C. & Wingate, M.S. (2018). Morbidity and Mortality Weekly Report (MMWR) Surveillance 65(13): 1–23.
- Chu, S.Y., Mohd Normal, S.N.S.A. binti, McConnell, G.E., Tan, J.S. & Joginder Singh, S.K.D. (2018). Challenges faced by parents of children with autism spectrum disorder in Malaysia. *Speech, Language and Hearing* 1–11. Doi: 10.1080/2050571X.2018.1548678.
- Clancy, H. (1970). A group family holiday: An innovation in the therapeutic management of the autistic child. *The Slow Learning Child* 17(3): 149–162.
- Deng, L. (2017). Equity of Access to Cultural Heritage: Museum Experience as a Facilitator of Learning and Socialization in Children with Autism. *Curator: The Museum Journal* 60(4): 411–426.
- Freund, D., Cerdan Chiscano, M., Hernandez-Maskivker, G., Guix, M., Iñesta, A. & Castelló, M. (2019). Enhancing the hospitality customer experience of families with children on the autism spectrum disorder. *International Journal of Tourism Research* 21(5): 606–614. Doi: 10.1002/jtr.2284.
- Goeldner, C. & Ritchie, B. (2012). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. Edisi ke-12th. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Gyimóthy, S. (2000). Visitors' perceptions of holiday experiences and service providers: An exploratory study. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 8(2): 57–74.
- Habibah, A., Hamzah, J., Er, A.C., Buang, A. & Selvadurai, S. (2015). Appraisal of family-friendly tourism in Malaysia. *Tourismos* 10(1): 37–62.
- Habibah, A., Hamzah, J., Noradila, A., Kadaruddin, A., Nurul Fadhiah, M. & Mohd Fuad, M. (2019). Pantai pelancongan mesra keluarga dan tuntutan persekitaran fizikal semulajadi daripada lensa pelancong tempatan. *Malaysian Journal of Society and Space* 15(4): 321–335.
- Hooi, P.M. & Yaacob, N.M. (2019). Accessibility for physically challenged persons in heritage buildings. *Journal of Design and Built Environment* 19(1): 24–39.
- Hui, M.L., Lay, W.L., Che Ahmad, A., Ghazali, E.E., Phaik, K.T. & Sien, A.S.L. (2021). A Survey of Lay Knowledge of Autism Spectrum Disorder in Malaysia. *Jurnal Sains Kesihatan Malaysia* 19(01): 49–57.
- Institute for Public Health. (2016). National Health and Morbidity Survey 2016: Maternal and Child Health. Vol II: Findings, 2016. Kuala Lumpur: Institute for Public Health,

- National Institutes of Health, Ministry of Health Malaysia.
- Jabatan Kebajikan Masyarakat. (2021a). Orang Kurang Upaya. Retrieved from: <https://www.jkm.gov.my> [12 October 2021].
- Jabatan Kebajikan Masyarakat. (2021b.) Dasar Orang Kurang Upaya. Retrieved from: <https://www.jkm.gov.my/jkm> [16 November 2021].
- Jabatan Perancangan Bandar dan Desa Semenanjung Malaysia. (2011). *Reka Bentuk Sejagat (Universal Design)*. Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan. Retrieved from: <http://www.townplan.gov.my>.
- Jenkins, R.L. (1978). Family Vacation Decision-Making. *Journal of Travel Research* 16(4): 2–7.
- Kay Smith, M. & Diekmann, A. (2017). Tourism and wellbeing. *Annals of Tourism Research* 66: 1–13. Doi: 10.1016/j.annals.2017.05.006.
- Kim, K., Kim, J., Voight, A. & Ji, M. (2018). Listening to the screaming whisper: a voice of mother caregivers of children with autistic spectrum disorder (ASD). *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* 13(1): 1–8.
- Langa, L.A., Monaco, P., Subramaniam, M., Jaeger, P.T., Shanahan, K. & Ziebarth, B. (2013). Improving the Museum Experiences of Children with Autism Spectrum Disorders and Their Families: An Exploratory Examination of Their Motivations and Needs and Using Web-based Resources to Meet Them. *Curator: The Museum Journal* 56(3): 323–335.
- Lehto, X.Y., Fu, X., Li, H. & Zhou, L. (2017). Vacation Benefits and Activities: Understanding Chinese Family Travelers. *Journal of Hospitality and Tourism Research* 41(3): 301–328.
- Lim, H.Y., Azhar, G. & Mohd Hafizal, M.I. (2019). Architectural Design Strategies of Sensory Integration through Spaces for Autistic Children. *4th International Conference on Rebuilding Place*.
- Lim, J.M. (2015). Living with Autism in Malaysia. *Policy IDEAS 21*
- Lussenhop, A., Mesiti, L.A., Cohn, E.S., Orsmond, G.I., Goss, J., Reich, C., Osipow, A., Pirri, K. & Lindgren-Streicher, A. (2016). Social participation of families with children with autism spectrum disorder in a science museum. *Museums and Social Issues* 11(2): 122–137. Doi: 10.1080/15596893.2016.1214806.
- Mactavish, J.B., MacKay, K.J., Iwasaki, Y. & Betteridge, D. (2007). Family caregivers of individuals with intellectual disability: Perspectives on life quality and the role of vacations. *Journal of Leisure Research* 39(1): 127–155.
- McCabe, S. (2009). Who Needs a Holiday? Evaluating Social Tourism. *Annals of Tourism Research* 36(4): 667–688. Doi: 10.1016/j.annals.2009.06.005.
- McCabe, S. (2018). Social tourism and its contribution to sustainable tourism. *Cuadernos Económicos de Información Comercial Española* (93)
- McPartland, J.C., Law, K. & Dawson, G. (2016). Autism Spectrum Disorder. *Encyclopedia of Mental Health: Second Edition* 1(4): 124–130.
- Mohd Kassim, A.B. & Mohamed, N.H. (2019). The Global Prevalence and Diagnosis of Autism Spectrum Disorder (ASD) Among Young Children. *Southeast Asia Psychology Journal* 7(September, 2019): 26–45.
- Mohd Salleh, N., Mat Noor, N. & Samsudin, J. (2018). A Survey of Knowledge of Autism Spectrum Disorder Among Malaysia Polytechnic Communities. *International Journal for Studies on Children, Women, Elderly And Disabled* 5: 65–70.

- Naniopoulos, A., Tsalis, P. & Nalmpantis, D. (2016). An effort to develop accessible tourism in Greece and Turkey: the MEDRA project approach. *Journal of Tourism Futures* 2(1): 56–70.
- Neo, W.X. & Flaherty, G.T. (2018). Autism Spectrum Disorder and International Travel. *International Journal of Travel Medicine and Global Health* 7(1): 1–3.
- LPPKN. (2017). Laporan Indeks Kesejahteraan Keluarga 2016. Retrieved from: <http://familyrepository.lppkn.gov.my/701/>.
- Özogul, G. & Baran, G.G. (2016). Accessible tourism: the golden key in the future for the specialized travel agencies. *Journal of Tourism Futures* 2(1): 79–87.
- Panasiuk, A. & Wszendybył-Skulska, E. (2021). Social aspects of tourism policy in the European Union. The example of Poland and Slovakia. *Economies* 9(16): 1–24.
- Park, S.Y., Pan, B. & Ahn, J. Bin. (2020). Family trip and academic achievement in early childhood. *Annals of Tourism Research* 80: 102795. Doi: 10.1016/j.annals.2019.102795.
- Potvin, M.C., Snider, L., Prelock, P., Kehayia, E. & Wood-Dauphinee, S. (2013). Recreational participation of children with high functioning autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 43(2): 445–457.
- Qiao, G., Ding, L., Zhang, L. & Yan, H. (2021). Accessible tourism: a bibliometric review (2008–2020). *Tourism Review*. Doi: 10.1108/TR-12-2020-0619.
- Rasol, A.A.A. (2020.) Taman Tasik Titiwangsa berwajah baharu dibuka Ahad ini. *Selangorkini.my*. Retrieved from: <https://selangorkini.my/2019/12/taman-tasik-titiwangsa-berwajah-baharu-dibuka-ahad-ini/> [9 December 2020].
- Sarol, H. & Çimen, Z. (2015). The effects of adapted recreational physical activity on the life quality of individuals with autism. *Anthropologist* 21(3): 522–527.
- Schänzel, H. & Jenkins, J. (2017). Non-resident fathers’ holidays alone with their children: experiences, meanings and fatherhood. *World Leisure Journal* 59(2): 156–173. Doi: 10.1080/16078055.2016.1216887.
- Schänzel, H., Yeoman, I. & Backer, E. (2012). Introduction: Families in Tourism Research. Dlm. Schänzel, H., Yeoman, I. & Backer, E. (pnyt). *Family Tourism: Multidisciplinary Perspectives* hlm. 6. Great Britain: Channel View Publications.
- Schänzel, H.A. & Lynch, P.A. (2016). Family perspectives on social hospitality dimensions while on holiday. *Tourist Studies* 16(2): 133–150.
- Schänzel, H.A. & Yeoman, I. (2014). The future of family tourism. *Tourism Recreation Research* 39(3): 343–360.
- Schänzel, H.A. & Yeoman, I. (2015). Trends in family tourism. *Journal of Tourism Futures* 1(2): 141–147.
- Sedgley, D., Pritchard, A., Morgan, N. & Hanna, P. (2017). Tourism and autism: Journeys of mixed emotions. *Annals of Tourism Research* 66: 14–25. Doi: 10.1016/j.annals.2017.05.009.
- Simpson, S. (2016). Checklist for Autism-Friendly Environments. Retrieved from: <https://www.southwestyorkshire.nhs.uk/wp-content/uploads/2014/10/Checklist-for-autism-friendly-environments.pdf> [1 November 2021].
- Solish, A., Perry, A. & Minnes, P. (2010). Participation of children with and without disabilities in social, recreational and leisure activities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 23(3): 226–236.
- Stacey, T.L., Froude, E.H., Trollor, J. & Foley, K.R. (2018). Leisure participation and

- satisfaction in autistic adults and neurotypical adults. *Autism* 23(4): 993–1004.
- Undang-undang Malaysia. (2014). *Akta Orang Kurang Upaya 2008 (Akta 685)*. Malaysia. Retrieved from: <http://www.agc.gov.my>.
- United States Census Bureau. (2020). Subject Definitions. *Current Population Survey (CPS)*. Retrieved from: <https://www.census.gov/programs-surveys/cps> [28 August 2021].
- United Nations. (2021). The 17 Goals. *Sustainable Development*. Retrieved from: <https://sdgs.un.org/goals>.
- Whittington, A. (2014). Family vacation 2050: Socially and technologically-Driven scenarios of the future of family travel, recreation and tourism. *Tourism Recreation Research* 39(3): 379–396.
- World Health Organisation. (2021). Autism Spectrum Disorders. Retrieved from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders> [8 September 2021].
- Xiang Neik, T.T., Lee, L.W., Low, H.M., Kok Hwee Chia, N. & Chee Keong Chua, A. (2014). Prevalence, diagnosis, treatment and research on autism spectrum disorders (ASD) in Singapore and Malaysia. *International Journal of Special Education* 29(3): 1–10.
- Zulkanain, M.I. & Mydin, A.M.O. (2019). Autism friendly classroom to stimulate learning setting. *Analele Universitatii 'Eftimie Murgu'*, 26(1)

MAKLUMAT PENULIS

FAUZUNNASIRAH FAZIL

Pusat Kajian Pembangunan, Sosial & Persekitaran
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
Fakulti Pengurusan Hotel & Pelancongan, Universiti Teknologi MARA (UiTM)
nasirahfazil@gmail.com

ER AH CHOY (Professor Dr.) (PENGARANG KORESPONDEN)

Pusat Kajian Pembangunan, Sosial & Persekitaran
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
eveer@ukm.edu.my

SUSHEEL JOGINDER SINGH (Ph.D.)

Fakulti Sains Kesihatan, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
susheel@ukm.edu.my

NOORDEYANA TAMBI (Ph.D.)

Pusat Kajian Pembangunan, Sosial & Persekitaran
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
deyana@ukm.edu.my